

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 Нұрпейісов К. Алаш һәм Алашорда. – Алматы: Ататек, 1995. – 256 б.
- 2 «Қазақ» газеті / ред. Ә. Нысанбаев. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1998. – 560 б.
- 3 Сейфуллин С. Тар жол, тайғақ кешу. – Алматы: Жазушы, 2009. – 432 б.
- 4 Сауғабаев К.Тектінің теңі – Мұстақым...// Азия Транзит. – 2000. – 19 қаңтар. – 41 б.
- 5 Сүлейменов А. Қазақтан шыққан Робин Гуд немесе Мәди – мәңгілік тұлға. // Қарқаралы. – 1998 жыл. -16 мамыр. – 23 б.
- 6 Қуанбай А. Сарыарқа Саңылақтары. Қарағанды: «Tendri ltd», 2024. – 176 б.
- 7 Балташұлы Е. Мұстақым Малдыбаев. // Qarqaraly. – 2023. – 23 мамыр.
- 8 Тақыров С.У. Алашын ардақтаған азамат. // Орталық Қазақстан. – 2018. – 18 мамыр.
- 9 Орталық Қазақстанның тарихи тұлғасы: Мұстақым Малдыбаев. Шығармалар мен құжаттар жинағы /Құраст.: Елдос Тоқтарбай, Нұрсахан Бейсенбекова. Қарағанды: «САНАТ-Полиграфия» ЖШС баспасы, 2020. – 204 б.
- 10 Мұстақым Малдыбайұлы (1880-1927). Шығармалар жинағы. // Е.Тоқтарбай. – Нұр-Сұлтан: «Алашорда» қоғамдық қоры, 2021. – 272 б.
- 11 Мұстақым Малдыбайұлы (1880-1927). Иман һәм намаз яки мұсылмандық. Шығармалар жинағы. //Құраст.: Е.Тоқтарбай. – Астана: «Qyr balasy» ҚК, 2023. – 128 б.

XX ҒАСЫРДЫҢ 20-30 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ

Исабек Б.Қ., Тугелова М.Т.

Тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, I-курс докторанты

Ө. Жәнібеков атындағы ОҚПУ,

Шымкент қ., Қазақстан

tugelovam@mail.ru

Мақалада XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың 20-шы жылдарының басына дейінгі мұсылмандық мектептердің Қазақстандағы білім беру жүйесінің қалыптасу және даму тарихына арналған. Қарастырылып отырған кезеңде халық ағарту саласының алдына тек сауатсыздықты жою ғана емес, сонымен қатар қазақ қоғамының дәстүрлі өмір салтының рухани жағын өзгерту бойынша сапалы жаңа міндеттер қойылды. Қазақстандағы бастауыш, орта және жоғары білім берудің бастауында тұрған ағартушылар Базарқұл Данияртың әріптестерімен бірге республиканың көрнекті мәдениет және білім қайраткерлерінің тұтас галактикасын, алғашқы бағдарламалар мен оқулықтарды дайындаған еңбектері. Мақалада ұстаздың жанқиярлық еңбегі ғана емес, ірі саяси оқиғаларға толы XX ғасырдың бірінші үштен біріндегі зиялы элита өкілдерінің қызметі туралы да айтылады.

Кілт сөздер: білім, білім беру жүйесі, мектеп, колледж, техникум, қайнар көздері, реформа

Орта ғасырлардағы қазақ жеріндегі білім беру жүйесінің іргетасы VIII-X ғасырларда қаланып, елімізде діни оқу орындары, мұсылман медреселері, мектептері жұмыс істеді. Қазақстанның Түркістан, Испиджаб, Тараз, Сауран, Сайрам, Отырар және басқа да көне қалаларында діни оқу орындары ашылды. Орта ғасырлардағы оқу-ағарту жүйесі қазақ даласында XIX ғасырдың басына дейін өзінің маңызын сақтап, сол арқылы халықты сауаттылықпен, біліммен сусындатты.

Ал бүгінгі таңда Қазақстанның білім беру жүйесі педагогикалық кадрларды даярлау мен қайта даярлауды жақсартуға ерекше көңіл бөлуді талап етеді. Осыған байланысты өткеннің жинақталған оң педагогикалық тәжірибесі жан-жақты ғылыми түсіну қажеттілігін тудырады. Өткеннің тәжірибесіне сүйене отырып, біз өткен мен болашақ арасында үйлесімді байланыстар жасауды үйренудің ең жақсысын түсініп, ала аламыз.

Қалалық медреселер (Шахристан, Рабад) бастауыш мұсылман мектептерінің орталықтары болды. Медреседе Бағдат, Дамаск, Бұхарада білім алған молдалар, ишандар, қазылар, хазіреттер, жоғары дәрежелі дін қайраткерлері сабақ берді.

XIX ғасырдың екінші жартысынан бастап Қазақстанда классикалық білім беру жүйесінің мектептері мен кітапханалар желісі ашыла бастады. Ол кездегі мектептердің жаппай ашылуы патша үкіметінің отаршылдық басқару жүйесіне аудармашылар даярлау болды. Алайда 1861 жылы Троицк қаласында, Торғай маңындағы Орынбор бекінісінде, Қазалыдағы №1 бекіністе ашылған алғашқы орыс-қазақ мектептері, оқушылардың материалдық қамтамасыз етілуі, білім деңгейі жастарды оқыту талабына сай емес болған. Кейіннен Қазалы мен Перовск мектептері қалалық мектептерге айналды, оларға Қазан мен Петербургте білім алған мұғалімдер сабақ берді. Сонымен бірге қазақ ауылдарында мешіт жанындағы діни оқу орындарының әлеуеті зор болды.

Діни оқу орындарында дінді уағыздайтын пәндермен қатар география, құқық, тарих, логика, шешендік өнер, математика, философия, астрономия, медицина сияқты пәндер оқытылды.

XIX ғасырдың аяғындағы Қазақстандағы білім беру жүйесі мынадай болды: бастауыш мектеп, толық емес орта мектептер, аралас мектептер, приход мектебінің сыныптары, алғашқы сауат ашатын ауылдық мектептер, мамандандырылған мектептер, ерлер мен әйелдер гимназиялары.

Мұндай жағдайларда патшалық әкімшілік өз алдына мәдени мақсаттарды мүлде қойған жоқ. Жетісуда орыс мектептері, негізінен көшіп келгендердің балаларына арналған бастауыш мектептер мен приход мектептері болды. Жергілікті халықтың балалары үшін орыс тілінің қарапайым білімдерін және қарапайым арифметикалық амалдарды үйрететін орыс мектептері ашылды. Бұл оқу орындарының мақсаты әкімшілікке аудармашылар дайындау болды, бірақ кем дегенде гимназияға түсуге жеткілікті толыққанды білім беру емес. Сонымен бірге орыс мектептері жергілікті халықтан алынатын алым-салық есебінен қолдау тапты.

Бұл кезде Түркістан жерінде жәдид деп аталатын немесе жаңаша әдістемедегі оқу орындары белсенді түрде құрылып, дами бастады. Бұл өте прогрессивті тенденция болды, өйткені олар дәстүрлі мектептер мен медреселерден айырмашылығы Құран жаттау мен араб жазуын ғана емес, сонымен қатар зайырлы заттар. Шу алқабында және Ыстықкөл аймағында жәдидтік мектептер (мектабтар) жекеменшік болды. Негізінен, оларды белгілі манаптар өз қаражатына салып, күтіп-баптады, тіпті оларда сабақ беру үшін, мысалы, Қазан мен Уфадан шақырылған.

Қазақ жерінен жоғарыда аталған діни мектептерде (медреседе) оқып, қазақ рухани мәдениетіне үлес қосқан көптеген ғалымдар шықты. Солардың бірі - екінші ұстаз, ата-бабамыз Әл-Фараби деген лақап атқа ие болған ұлы ғалым. Мәселен, ортағасырлық ойшыл Әл-Фараби Отырардағы медресені бітіріп, Дамаск пен Бағдатта оқыды, ұлы ақын Абай Құнанбайұлы Семей қаласындағы «Ахмет Риза» медресесін бітірді, Алаш қайраткерлері Бейімбет Майлин мен Мағжан Жұмабаев Уфа қаласындағы «Ғалия» медресесінде оқыды. Қызылжар медресесінде белгілі қайраткер Ақан сері мен Алаш қайраткері Шаймерден Қосшығұловтың ұстазы Науан Хазрет оқыды.

1920-1930 жылдары қазақ қоғамында зайырлы білім мен ағарту жүйесі қалыптасты. Қазақ АССР Халық ағарту комиссариатының құрылуымен 1920 жылдың қазан айында қазақ жерінде білім беру жүйесінің жаңа кезеңі басталды.

Алаштың мемлекет және қоғам қайраткері Ахмет Байтұрсынұлы ағарту халық комиссары болып тағайындалды. XX ғасырдың басындағы Алаш қайраткерлері елдегі зайырлы білімнің дамуына және жаңашылдыққа зор үлес қосты [1].

Қазақ жерінде әділдік орнауды, халықтың ағартылуын армандаған бір топ жалынды жастар XX ғасырдың басында жасампаздық ұстанымның иесі болды. Сталинизм олардың көпшілігінің өміріне нүкте қойды, бастаған ісін жойып, көптеген шығармаларына тыйым салды. Базарқұл Данияров осы жасампаздар галактикасында болды, ол өзінің тікелей мақсаты – халық ағарту ісіне жан-тәнімен берілген алғашқы кәсіби ұстаз болды.

Базарқұл Данияровтың білім саласына алғашқы қадамын әкесі мен Шабдан батырдың көзі тірісінде, 1909 жылы атақты жәдидтік «Шабдания» медресесіне бірінші құраммен оқуға түскен кезде жасаған. Базарқұлдың текті әулеттен шыққаны кейін сталиндік қуғын-сүргін кезінде кінәлі деп танылды. «Фрунзе қалалық партия ұйымын тазалаудың қорытындылары туралы» 1935 жылғы 13 маусымдағы Фрунзе қалалық партия комитеті мәжілісінің хаттамасында оның партия қатарынан шығарылуына байланысты Фирсовтің бұл туралы белгілі бір баяндамасы былай дейді: «Данияров Базарқұл, ВКП(б) мүшесі - мектеп бөлімінің меңгерушісі, үлкен манаптың отбасынан» [2].

Білім жолында және танымдық қызметте Базарқұл Данияровтың орнынан тұруы кездейсоқ емес. Бұған сол кездегі атмосфера, ғасырлар тоғысындағы қоғамның прогрессивті дамуы, оның туып-өскен шаңырағы ықпал еткені сөзсіз.

Ташкенттегі Қырғыз-Қазақ институты 2 жарым миллионға жуық халқы бар қырғыз және қазақ халықтары үшін ұстаздар дайындаған. Бұл институттан басқа Алматыда тағы бір институт болған. Бұл институт жаңадан құрылған үкіметтің қаражатына құрылып, жергілікті бюджетте қалды. Демек, бұл институт бүкіл Түркістандағы қырғыз-қазақ халықтары үшін заманауи ұстаз болатын жастарды дайындады. Біз ең өркениетті қоғам мәдениетінің қандай іргелі негіздерін алсақ та, біздің ұстаздарымыз – осы институттың түлектері соларға сай болуы керек.

Бұл туралы журналист Арабаев Ешенаалы «Ақ жол» газетінің 1924 жылғы 8 ақпандағы санында былай деп жазады: «Ақыр соңында, бала дүниеге білімсіз келеді. Надан болып туылған адамды білімділер қатарына қосатын да ұстаз екені даусыз. Мәдени тұрғыдан алғанда біз жаңа туған нәресте сияқтымыз. Халқымызды өркениетті ел деңгейіне жеткізу үшін бізге осы институттың түлектері керек, олар бізге осындай үміт ұялатты». Сөйтіп, мектеп пен техникумдардың алғашқы ұстаздарының зайырлы білім алудағы, жастарды ағартудағы еңбегіне үлкен үміт артылды.

Қазақ халқы бұл институттан қара халықты азаптан арылтып, өзге халықтардың мәдениетімен, білімімен таныстыра алатын еңбекқор, қажымас ұстаздарды күтеді. Қанынан қажыған адам суға зар болғандай, баспа сөзге деген шөлімізді қандырар осы институттан қаламгерлерді күтеміз. Осы институт түлектері – еңбекқор ұстаздар аман болсын! Еңбекші халыққа еркіндік берген қарапайым халықтың көсемдері аман болсын. Осы институттың негізін салушылар аман болсын!» [3,156-157-б].

Міне, осы жылдары ең асыл мамандық – бастауыш сынып мұғалірін дайындаған алғашқы оқу орындарының бірі – Шымкент педагогикалық колледжі ашылды.

1918 жылы қазан айында Алматыдағы курстарға қатысып, одан кейін ұстаздық куәлігін алады. 1919 жылдың қазанынан 1923 жылдың желтоқсанына дейін Ташкентте Қазақ-Қырғыз институтында оқып, қызыл мұғалім атағын алады. 1924 жылы маусым айында Халық ағарту комиссариатының жолдамасымен Жалал-Абад қаласына келіп, қырғыздарға арналған мұғалімдер даярлайтын курстарда 80 студентке ана тілінен сабақ берді. Бүкіл оқу процесіне жетекшілік етті. 1924 жылы қаңтарда бұл курстар педагогикалық техникумға айналды.

XXI ғасырдың табалдырығын аттаған соң, алыс-жақын жылдарға жоспар құрып, колледждің 100 жылдық жолына кезең-кезеңімен көз жүгіртеміз. Жас ұлттық республикаға сауатты адамдар ғана емес, басқаларды оқу мен жазуға үйрете алатын, жаңа өмір сүретін адамдар керек болды.

Орталық мемлекеттік мұрағат материалдарында мынадай мәліметтер бар: Облыстық Қырғыз педагогикалық училищесі Сыр өңірлік ұйымының ұйымдастыруымен 1920 жылы 1 қазанда Шымкент қаласында ашылды [4,136-б].

1921 жылы 1 тамызда училище педагогикалық техникум болып өзгертілді. 9 жылдан кейін педагогикалық колледж Шымкенттен Әулие-Атаға ауыстырылды.

Техникумның бірінші директоры Сегізбай Айзунов болды. 1926-1929 жылдары техникумды белгілі жазушы, ірі қоғам қайраткері Жүсіпбек Аймауытов басқарды. Әр жылдары педагогикалық техникумды өз ісінің шеберлері, Директорлар басқарды: Шерім Ержанов, Ыдырыс Сағынтаев, Достай Еселбаев және т.б. Қазақстанның білім беру жүйесінде

Жамбыл педагогикалық техникумы еліміздің өмірінде стратегиялық маңызы бар сала үшін Оңтүстік өңірдегі ең көне ұлттық білікті кадрлар ұстасы болып қала бермек. Педагогикалық техникум елге бастауыш сынып мамандарын жеткізе бастады. Уақыт өте келе мамандарды даярлау деңгейі едәуір өсті, болашақ мұғалімдерді оқыту мен тәрбиелеудің тұтас дәстүрі пайда болды [5].

Жас республика халқын оқытудағы қиын жағдайға байланысты мектеп-интернаттар мен мектептерді жедел ашу қажет болды. Осыған орай, Ош мұғалімдерін қайта даярлау курстарының меңгерушісі Базарқұл Данияров курстарды оңтүстік аудандарға қажетті оқытушылар санын дайындайтын, ең бастысы, оларды көбірек дайындайтын педагогикалық колледжге айналдыру мәселесін көтерді. тиянақты – бір жыл ішінде тұрақты қаржыландыруды ала отырып.

Ош педагогикалық колледжінің мұрагері болып табылатын Ош гуманитарлық педагогикалық институтының сайтында: «Б. Данияров педагогикалық колледждің ашылуына, оның іргетасын қалауына үлкен жеке үлес қосты. Ол 1924 жылдан бастап жұмыс істеп келе жатқан педагогикалық курстардың негізінде техникум құру туралы Ош ревкомының алдына мәселе қойды. Ош төңкеріс комитетінің президиумы Б.Данияровтың педагогикалық курстарды құрудағы қызметін ескеріп, оны педагогикалық техникум құру жөніндегі комиссияға енгізді. Бұған Ош уездік революциялық комитеті кіші президиумының №12 қаулысының көшірмесі дәлел» [6].

Ұстаз Базарқұл Данияров 1925 жылы құрылған күннен бастап жұмысын бастауы тиіс жаңа оқу орны алғашында оның Ташкенттегі оқу орнымен – Қырғыз ағарту институтымен немесе қысқаша Киринпроспен аталды. Бірақ Түркістанның астанасы Ташкенттегі «Қырғыз» деп аталатын оқу орнында оқыту қазақ және орыс тілдерінде жүргізілсе, енді қырғыз және орыс тілдерінде оқыту туралы сөз болды. Қырғыз халқының тарихында алғаш рет білім беру жүйесіне жергілікті халық арасынан және олар үшін арнайы білікті кадрлар дайындау міндеті қойылды. Киринпрос, кейінірек 1929 жылы Орталық деп өзгертілді.

Республикада және басқа жерлерде сол кезде ашылған жоғары оқу орындарында оқиды. Бірақ олар осы оқу орнының қабырғасында шығармашылықпен айналысуға, өзін танытуға, халық үшін маңызды бір істі тындыруға және талантын ашуға деген талпыныс алды. Оны құрудың бастауында Киринпростың «дүниеде дүниеге келуіне» көп еңбек сіңірген бірінші директор Петр Кузьмич Юдахин, бағдарламаларды дайындаған оқу бөлімінің бірінші меңгерушісі Базарқұл Данияров тұрды. 1929 жылы мезгілсіз қайтыс болғаннан кейін П.К.Юдахиннің орнына келген студенттерге арналған оқу және оқулықтар [7].

Киринпростың тарихи рөлі - Петр Кузьмич Юдахин және Базарқұл басқаратын Орталық педагогикалық колледж. Данияровтар әулеті оқу бөлімінің, кейін оқу-ағарту комиссариатының басшыларының қолдауымен қырғыз халқына аса қажет кәсіби мұғалімдерді дайындап қана қоймай, кеңестік интеллигенцияның бірінші буынын, олардың көпшілігін қалыптастырды. өкілдері осы оқу орнын 1929-31 жж. [8].

Сұлтанбек Хожанов, Райхан Лапина, Жағбар Лапин, Хадича Лапина қырғыз педагогикалық курстарының оқытушылары болды, олардың негізінде Ташкент Киринпросы құрылды [9,5-6.].

Қоңғұр-Қожа Қожықов (1880-1938)- қазақтың алғашқы басшыларының бірі (1911) авторы. 1919 жылы Ташкентте басшылық етті . Облыстық түркі ерлер мен әйелдер педагогикалық курстарын өтіп, одан кейін Ташкенттегі Киринпроста мұғалім болды, яғни Базарқұл Данияровпен және оның курстастары [10,5-6.].

Сонымен бірге Ходжиков 1920 жылдардағы республиканың экономикалық саясатын жүзеге асыра отырып, ауыл шаруашылығы банкінің басшысы болып жұмыс істеді. Осы жылдары Түркі Орталық Атқару Комитетінің жер реформасы жөніндегі түрлі комиссияларының жұмысына тікелей қатысты. Ол көптеген маңызды қызметтерді атқарды, «Қосшы» одағын ұйымдастырушылардың бірі, межелеу комиссиясының мүшесі болды. 1924 жылы «Ақ жол» газетінде «Түркі республикасындағы аудандастыру мәселелері» атты мақаласы жарияланды. «Қазақты қырғыз емес, қазақ деп атайтын уақыт жеткен жоқ па?»

деген тарихи сөзді Ходжиков айтқан деген пікір бар. Қырғыздардың, сәйкесінше, қырғыз болатын кезі болды. Оның ұлдары Қазақстанның танымал әртістері болды, олардың бірі – «Қыз-Жібек» фильмінің режиссері.

1925 жылы 8 қазанда Қазақ АКСР Халық ағарту комиссариаты коллегиясының қаулысымен Киринпрос университет мәртебесін алып Қазақ педагогикалық институты болып қайта құрылды, яғни жоғары оқу орны. Олар оны осылай атады - Казпедвуз.

Казпедвуз Қазақстанға, Алматы қаласына тек 1928 жылы көшіп келіп, ҚазПИ – Қазақ педагогикалық институты деп аталды. Қазіргі уақытта оның құқықтық мұрагері – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

1925 жылдың жазында Киринпрос оқу бөлімінің меңгерушісі қызметіне Базарқұл Данияровқа балама кандидаттың болғанын елестету қиын. Осы жауапты жұмысқа қабылдауға байланысты Пішпекке келмес бұрын бірден Базарқұл қысқаша құрастырды өмірбаяны, онда ол өзінің жұмыс тәжірибесін өте сирек сипаттады. Бұл құжат Киринпросқа қосылуға дейінгі еңбек жолының кезеңдерін дәйекті түрде көрсетеді.

Уақыттың биігінен және құжаттарда көрсетілген Киринпрос оқу бөлімінің бірінші меңгерушісінің өмірбаянының фактілерін ескере отырып, оның 1925 жылдың шілдесіне дейінгі еңбек өтілі мынадай: Базарқұл Данияров

-Қырғыздар мен қазақтар үшін мұғалімдер даярлайтын мамандандырылған оқу орнында 4 жылдық оқудың толық курсы бітіріп, тиісті емтихандарды тапсырып, мерзімінен бұрын сертификат алды;

-Беделді комиссияның қолынан тарихта алғаш рет кәсіби педагогикалық білім алған қырғыздардың бірі болды;

-Пішпек Киринпросы құрылған кезде ол сәтті болды;

-Алған педагогикалық білімдері мен дағдыларын үш бойынша қолдану;

-Білім беру жүйесінің деңгейлері – бірінші кезеңдегі Үлгілік мектепте, кәсіптік білім беру жүйесінде (Фабзавуч мектебінде және Трамвай басқармасында), Ош мұғалімдер курстарында;

-Мұғалімдерді қайта даярлау бағдарламасын өзі құрастырып, Ош педагогикалық колледжін құруға бастамашы болды;

- Оқулықтар шығару және мәтіндерді түзету, арнайы терминдер әзірлеу жөніндегі ғылыми комиссияның іс-шараларына, қырғыздың тұңғыш «Эркін Тоо» газетін құруға, этнографиялық материал жинау экспедицияларының жұмысына белсене қатысты. халықтың сауатсыздығын жою қозғалысы;

-Басылымға дайындалып, алғысөз жазды, бірінші қырғыз тіліндегі көркем кітаптар. 1925 жылы – Ол 1926 жылы шыққан алғашқы мектеп оқулықтарының авторы болды [10,5-б.].

Жоспарланғандай, Киринпростың бірінші жылында студенттердің бір бөлігі Ташкент пен Алматыдағы дайындық курстарынан ауысу арқылы алынды. Қалған бөлігі облыстың түкпір-түкпірінен келген «жаңадан келгендердің» біліктілік тестілеуі негізінде құрылды. Біріншілері техникалық мектеп бағдарламасы бойынша оқуды бастауға жақсы дайындалса, екіншісі қиынға соқты. «Киринпрос» түлегі Зияш Бектенов «Жаңадан 80 адам қабылдануы керек еді, 800-ге жуық бала құжат тапсырды» деді. Оқуға деген үлкен ынта болды!

Киринпрос болған кезде оқытушылар құрамының қарамағында оқулықтар мен баспа әдебиеттері өте аз болды. Бұл оқу үдерісіне қиындықтар туғызғаны сөзсіз, бірақ оларды мұғалімдер Базарқұл Данияров өз пәндері бойынша сабақ өткізудің алғашқы бағдарламаларын жасады, атап айтқанда, дайындық курстарында қырғыз тілін оқытудың бағдарламасын жасады. негізгі курстар мен «еуропалық» қызметкерлер тілін оқыту бағдарламасы.

Базарқұл Данияров және оның ғылыми комиссияның мүшелері, профессорлық-оқытушылық құрамдағы әріптестері белсенді түрде жаңа оқулықтар мен кітаптарды құрастырып, аударып, оларды басып шығарды, Киринпрос студенттерін оқулықтармен және оқу құралдарымен тезірек қамтамасыз етуге тырысып, құралды жұмысқа орналастыруға тырысты. қолдары оқу орнының қабырғасынан шығып, өздері сабақ бере бастайды. Бұл оқу

құралдары мектептерде, оқу орындарында қызмет еткен пионер мұғалімдерге де көмек болды. Базарқұл Данияров қырғыз тілі мен әдебиетін оқыту барысында Ешенаалы Арабаевтың шығармаларын, Қасым Тыныстановтың оқулығын, әрине, оның оқулықтарын пайдаланды.

1929 жылы 21 техникум студенті бітіру аттестатына ие болды, одан кейінгі 1930 жылы 47 адам, яғни мектепті ерте бітіруге байланысты түлектердің саны екі еседен астам есті.

1927/28 оқу жылында бірінші негізгі курсқа түскендердің 20 адамы 4 жылдық бағдарламаны үш жылда ойдағыдай аяқтады. Директор Базарқұл Данияров мұндай шешімді Қырғыз АКСР Халық ағарту комиссариатының мақұлдау мен өтінішіне байланысты шығарған болса керек.

1940 жылы оқу орнының профилі анықталып, атауы өзгертілді. Сол кезден бастап Қазақстандағы қазақ және орыс мектептеріне бастауыш сынып мұғалімдерін дайындайтын бірден-бір оқу орны – Жамбыл педагогикалық училищесі деп аталды.

1920-2020 жылдар аралығында педагогикалық білімі бар мыңдаған түлек дайындалды. 1946 жылдан бастап мектепке ұлы АБАЙ есімі берілді.

1995 жылы Абай атындағы Жамбыл педагогикалық колледжі Абай атындағы Жамбыл педагогикалық колледжі болып өзгертілді. 1997 жылдың қаңтар айынан бастап Абай атындағы Жамбыл гуманитарлық колледжі деп аталды.

Бүгінгі таңда Абай атындағы Жамбыл гуманитарлық жоғары колледжі – заманауи білім беру стандарттарына сай, бәсекеге қабілетті сапалы мамандар – ұстаздар даярлайтын оқу орны.

Сонымен, мақала авторы әртүрлі тарихи дереккөздерді пайдалана отырып, Қазақстандағы білім берудің қалыптасу тарихының тұтас бейнесін береді. Оларды жан-жақты зерттеу белгілі бір зерттеу мәселелерін шешуге қажетті негіз береді. Қазақстандағы білім беру жүйесінің құрылуы мен қалыптасуын қамтамасыз ететін мақсатты, дәйекті және кешенді мемлекеттік саясаттың нәтижесі болды.

Қазіргі уақытта біз, зерттеушілер, қол жеткізе аламыз жаңа мұрағат қорлары, қуғын-сүргінге ұшыраған және ақталған тарихи тұлғалар туралы құжаттардан құпияны жою процесі бірте-бірте жүргізілуде, 20 ғасырдың басындағы адамдар мен оқиғалар туралы мәліметтердің үлкен көлемі пайда болды. Бұрынғы тарихи дереккөздердің іргетасына негізделген бұл мақаланы дайындауға тың деректер мүмкіндік берді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Койгельды М. Алаш қайраткерлерінің азаттық идеологиясын қалыптастыру қызметі // «Қазақ кітабы: Алаш қайраткерлерінің кітап басу ісінің дамуына қосқан үлесі» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары / жауапты редактор Г.А. Саяқбаева – Алматы: Қазақ университеті, 2019. –3-7 б.
2. Протокол собрания // Центральный государственный архив партийной документации (ЦГА ПД) КР. Ф. 539. Оп. 1. Д. 261. Л. 55, 56.
3. Арабаев Э. Чего мы ожидаем от кыргызско-казахского института? // Байдилдеев Ж. 2015. – Нур-Султан: Полиграфкомбинат, 2022. - 350.
4. Орузбаева К.Б., Даниярова А.С. Базарқұл Данияров - первый педагог. Портрет на фоне эпохи. - Бишкек: Общественный фонд Санжарбека Даниярова, 2021, - 472 с.
5. Выписка из протокола №12 заседания Малого президиума // ЦГА КР. Ф. 647 Оп. 1 Д. 16. Л. 11.
6. История образования в архивных источниках (по материалам ЦГА РУз). (1917-1991 гг). Т.2. Сборник документов. – Ташкент: «YangiNashr», 2015.
7. Повестка П.К. Юдахину // ЦГА КР. Ф. 658. Оп. 7 Д. 8 Л. 19
8. Оқу жайдынтарихы // Сайт Ошского Гуманитарно-педагогического Института. url: <https://ogpi.kg/ogpi/okuu-zhaydyn-taryhy/page,1,2,10-okuu-zhaydyn-taryhy.html> дата обращения 01.10.2020.
9. О краевых педагогических курсах в Ташкенте. //ЦГА РУз, Ф. 34. Оп. 1. Д. 97. Л. 37. Цит. по «Первый Казахский институт в Ташкенте (сборник документов и материалов)».
10. Автобиография. 20 июня 1925 года. // САД. ФБД. Л. 64а-64б об. - Документ № 7.